

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАННЯ В ШКОЛІ ЯК СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ

У статті розглядається проблема індивідуалізації навчального процесу в сучасній українській школі. Аналізуються категорії індивідуалізації, індивідуального навчання, індивідуального підходу в контексті їх застосування у педагогічному навчальному закладі.

Реформи, які проводяться в сучасній школі, потребують змін у навчально-виховному процесі. Зараз розроблено багато педагогічних технологій на основі ефективності управління і організації навчального процесу, а саме – технології рівневої диференціації, технологія індивідуалізації навчання, технологія особистого орієнтування та інші. Для того, щоб розвиток кожної дитини, кожної особистості був гармонійним, педагоги повинні впроваджувати ці технології в школі.

Гармонійний розвиток особистості неможливий без виховання її творчої активності. Що ж таке творчість? Це діяльність, що породжує щось якісно нове і позначене неповторністю, оригінальністю та суспільно корисною, історичною унікальністю. Новим і цінним результатом діяльності може бути в масштабах як суспільства загалом, так і окремої людини. Що таке талант? Привілей небагатьох, чи, можливо, надбання усіх? В усякому разі, будь-якому суспільству потрібні обдаровані особистості здібності кожного. Ось для цього і винайдена технологія індивідуалізації навчання.

Проблема індивідуального підходу в навчально-виховному процесі має в наш час особливе значення в зв'язку з тим, що роль суб'єктивного фактору в громадському розвитку зростає.

Основним вираженням індивідуальності дорослої людини є її обдарованість і здібності, творче мислення, життєва позиція, досвід діяльності і відносин; найважливіше виявлення індивідуальності дитини – сприйнятливості до навчання, виховання. Вивчення творчих здібностей дитини – важлива проблема сучасної педагогічної науки. “Здатність до творчості, - відзначав академік В.О.Енгельгард, - це найвищий дар, яким нагородила природа людину” [3:77]. Як не дивно, але цей найвищий дар довгий час ігнорувався нашою системою освіти: всі школярі вивчали одні й ті самі предмети за однаковими програмами, підручниками, була відсутня диференціація навчання залежно від нахилів та здібностей дитини. Не зверталась увага на розвиток творчого потенціалу школярів: уроки, як правило, присвячувались засвоєнню готових знань та вмінь, а ось як застосувати їх у нестандартних ситуаціях, відкривати щось нове – цьому не вчили. Тому зараз на уроці вчитель повинен багато часу і уваги приділяти індивідуальній роботі учнів.

Ю.П.Бабанський вважав, що індивідуальною роботою можна назвати виконання учбового завдання кожним учнем самостійно на рівні його учбових можливостей і без взаємодії з іншими школярами.

Значення індивідуальної роботи полягає в тому, що вона найбільшою мірою допомагає врахувати особливості темпу роботи кожного учня, його підготовленість і забезпечує більш диференційовану постановку завдань, контроль і оцінку результатів. Діяльність учня при цьому стає відносно самостійною.

Разом з тим, можливості застосування індивідуальної учбової роботи також обмежені. Її організація потребує великих витрат часу й зусиль учителів, значного збільшення числа викладачів у школі. Ось чому вона не може стати єдиною формою навчання в умовах класної загальної середньої освіти. Крім того, знижується позитивний вплив навчання на формування учнівського колективу [1:40].

На сучасному етапі розвитку шкільної системи освіти технологією індивідуалізації навчання займається багато вчених, а саме Унт І.Е., Границька А.С., Шадріков В.Д.

Індивідуальне навчання – форма, модель організації навчального процесу, при якій: 1) учитель взаємодіє лише з одним учнем; 2) один учень взаємодіє лише з засобами навчання (книжки, комп'ютер і т.д.). Головною перевагою індивідуального навчання, підкреслюють учені, є те, що воно дозволяє повністю адаптувати зміст, методи і темпи учбової діяльності дитини до її особливостей, слідкувати за кожною її дією і операцією при вирішенні конкретних задач; слідкувати за її пересуванням від незнання до знань; вносити своєчасно необхідні корективи в діяльність як учня, так і вчителя, пристосовувати їх до ситуацій, що постійно змінюються, але контролюються з боку вчителя та з боку учня. Все це дозволяє учневі працювати економно, постійно контролювати витрати своїх сил, працювати в оптимальний для себе час, що, звичайно, дозволяє досягти високих результатів у навчанні.

Індивідуальний підхід – це: 1) принцип педагогіки, за яким у процесі учбово-виховної роботи з групою вчитель взаємодіє з окремими учнями за індивідуальною моделлю, враховуючи їх особливості; 2) орієнтація на індивідуальні особливості дитини в спілкуванні з нею; 3) облік індивідуальних особливостей дитини в процесі навчання; 4) створення психолого-педагогічних умов не тільки заради розвитку всіх учнів але й для розвитку кожної дитини окремо.

Індивідуалізація навчання – це: 1) організація навчального процесу, при якій вибір засобів, прийомів, темпу навчання зумовлюється індивідуальними особливостями учнів; 2) різноманітні навчально-методичні, психолого-педагогічні і організаційно-управлінські заходи, що забезпечують індивідуальний підхід.

Технологія індивідуалізованого навчання – така організація навчального процесу, при якій індивідуальний підхід і індивідуальна форма навчання являються пріоритетними.

Індивідуальний підхід як принцип здійснюється тою чи іншою мірою в усіх існуючих технологіях, тому індивідуалізацію навчання можна також вважати “проникаючою технологією”. Однак технології, що ставлять на чолі кута індивідуалізацію, що роблять її основним засобом досягнення цілей навчання, можна розглядати окремо, як самостійну систему, що має всі якості і ознаки цілісної педагогічної технології.

Метод проектів. Ще в 1919 р. в місті Дальтон (США) Е.Паркхарст робить спробу замінити класно-урочну систему індивідуальною роботою з кожним учнем з наступною роботою кожного учня за планом, який було вироблено разом з викладачем. Учні отримали здатність пересуватися у вивченні шкільних програм кожний своїм темпом, першу половину дня працювали самостійно на основі робочих керівництв, без будь-якого розпорядку. У другій половині – заняття в групі за інтересами; не заборонялося збиратися в групах чи парах, щоб якісь питання або теми обговорювати або опрацьовувати разом. Цей досвід отримав назву “Дальтонплан”. У нас він як “метод проектів” застосовувався у багатьох школах і вузах у 20-х роках; сьогодні шкільна практика знову звертається до нього. Метод проектів – це комплексний навчальний метод, який дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, дає можливість дитині проявити самостійність у плануванні, організації і контролі своєї діяльності.

У сучасній педагогічній практиці і теорії найбільш яскравими прикладами технологій внутрішньокласної індивідуалізації навчання є наступні: технологія індивідуалізованого навчання Інге Унт; адаптивна система навчання А.С.Границької; навчання на основі індивідуально-орієнтованого навчального плану В.Д.Шодрікова.

Технології індивідуалізації навчання представляють динамічні системи, що охоплюють усі ланки навчального процесу: цілі, зміст, методи і засоби.

Класифікаційні характеристики технологій індивідуалізованого навчання.

1. За рівнем застосування: всі рівні.
2. За філософською основою: гуманістичні.
3. За основним фактором розвитку: комплексні: біо-, соціо-, психогенні.
4. За концепцією засвоєння: асоціативно-рефлекторні.
5. За орієнтацією на особисті структури: інформаційні: 1) ЗУН + 2) СУД.
6. За характером змісту: навчальні, гуманітарні, загальноосвітні, особисто-орієнтовані + дидактоцентричні, проникаючі.
7. За типом управління: система “репетитор”.
8. За організаційними формами: альтернативні, академічні + клубні, індивідуально-групові.
9. За підходом до дитини: гуманно-особистісні.
10. За переважним методом: програмовані, саморозвиваючі, творчі.
11. За напрямком модернізації: альтернативні.
12. За категорією учнів: всі категорії.

Технологія індивідуалізації навчання робить акцент на такі цілі: зберігання і подальший розвиток індивідуальності дитини, її потенційних можливостей; співробітництво засобами індивідуалізації у виконанні навчальних програм кожним учнем, попередження невстигання учнів; формування загальнонавчальних вмінь і навичок при спиранні на зону найближчого розвитку кожного учня; поліпшення навчальної мотивації і розвиток пізнавальних інтересів; формування особистих якостей: самостійності, працелюбності, творчості.

Концепції індивідуалізації навчання.

Гіпотеза Інге Унт: у сучасних умовах головною формою індивідуалізації навчання є самостійна робота учня в школі і вдома.

Гіпотеза А.С.Границької: у межах класно-урочної системи є можливою така організація роботи класу, за якої 60-80% часу вчитель може виділити для індивідуальної роботи з учнями.

Гіпотеза В.Д.Шодрікова: розвиток здібностей ефективний, якщо давати дитині ланцюг завдань все більш високого рівня складності, мотивувати сам процес навчання, але залишати учню можливість працювати на тому рівні, який для нього сьогодні можливий, доступний.

Загальні принципи: індивідуалізація є стратегією процесу навчання; індивідуалізація є необхідним фактором формування індивідуальності; використання індивідуалізованого навчання з усіх предметів, що вивчаються; інтеграція індивідуальної роботи з іншими формами навчальної діяльності; навчання в індивідуальному темпі; індивідуальна робота потребує адекватного рівня розвитку загальнонавчальних вмінь і навичок.

Загальні особливості технологій індивідуалізації: урахування факторів, які зумовлюють невстигання школярів; засоби переборювання індивідуальних недоліків у знаннях, уміннях і навичках, у процесі мислення; урахування і переборювання недоліків сімейного виховання, а також нерозвинутої мотивації, слабкості волі; оптимізація навчального процесу щодо здібних і обдарованих дітей (творча діяльність, поєднання класної і позашкільної роботи); надання вільного вибору ряду елементів процесу навчання; формування загальнонавчальних вмінь та навичок; формування адекватної самооцінки учнів; використання технічних засобів навчання, враховуючи ЕОМ.

Такі основні риси технології індивідуалізації навчання у школі існують для того, щоб майбутні вчителі могли користуватися цією технологією на практиці. Вона має місце у вузі й виражається у виконанні курсових і

дипломних проектів, індивідуальних завдань, лабораторних робіт, при проходженні педпрактики в школах на 4-5 курсах, де студенти випробовують свої сили як фахівці, впроваджуючи нові технології. Ці технології в школі використовуються не ізольовано одна від одної, а в комплексі з метою забезпечення найвищої ефективності навчально-виховного процесу. Якщо при впровадженні нових технологій учитель помічає, що рівень знань учнів та їхній інтерес до предмету підвищився, то можна вважати, що напрямок навчально-виховного процесу вірний.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабанський Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса. – М.: Просвещение, 1982.
2. Верцинська Н.Н. Індивідуальна робота з учнями. – Минск: Нар.асвета. – 1983. – 143с.
3. Волчанова Н. Індивідуальна робота з обдарованими дітьми //Рідна школа. – 2000. - №6. – С.77-79.

Матеріал надійшов до редакції 20.09.2000 р.

Герасименко С.А., Рабушко В.Д., Абакумова Н.М. Индивидуальное обучение в школе как современная технология профессионально-педагогической подготовки учителя.

В статье рассматривается проблема индивидуализации учебного процесса в современной украинской школе. Анализируются категории индивидуализации, индивидуального обучения, индивидуального подхода в контексте их применения в педагогическом учебном заведении.

Gerasymenko S.D., Rabushko V.D., Abakumova N.N. Individual Education at School as a Modern Technology of Teacher's Professional and Pedagogical Training.

The article considers the problem of individualization of an educational process in a modern Ukrainian school. The author analyses the categories of individualization, an individual education, an individual approach in the context of their use in a pedagogical educational institution.